

**HARBIY KASB EGALARINING SHAXSIY XUSUSIYATLARINI ANIQLASHDA
PSIXODIAGNOSTIKANING ROLI**

Xudayberdiyev Sherzod Xasanovich

Oriental Universiteti Magistranti

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:12.02.2026

Revised: 13.02.2026

Accepted:14.02.2026

KALIT SO'ZLAR:

*psixodiagnostika,
harbiy psixologiya,
shaxs xususiyatlari,
kasbiy tanlov, stressga
chidamlilik, motivatsiya,
temperament, harbiy
faoliyat samaradorligi*

Mazkur maqolada harbiy kasb egalarining shaxsiy xususiyatlarini aniqlashda psixodiagnostikaning o'рни va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Harbiy faoliyatning o'ziga xosligi, yuqori darajadagi mas'uliyat, stressga chidamlilik va tezkor qaror qabul qilish talablari psixologik saralash va diagnostika jarayonlarini takomillashtirishni taqozo etadi. Maqolada harbiy xizmatchilarning kasbiy muhim sifatlarini aniqlashda qo'llaniladigan zamonaviy psixodiagnostik metodlar, testlar va monitoring mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, shaxsiy xususiyatlarni aniqlash orqali harbiy kadrlarni tanlash va joylashtirish samaradorligini oshirish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kirish

Zamonaviy harbiy tizimda inson omili hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Texnologik taraqqiyot, qurolli kuchlarning modernizatsiyasi va jangovar vazifalarning murakkablashuvi harbiy xizmatchilarga nisbatan yanada yuqori talablarni qo'yimoqda. Harbiy faoliyat ekstremal sharoitlarda amalga oshirilishi, yuqori darajadagi mas'uliyat, xavf va doimiy psixologik zo'riqish bilan bog'liqligi sababli shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini chuqur o'rganish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

Tadqiqotning ilmiy muammosi va asosiy savoli

Harbiy kasb egalarining faoliyati ekstremal sharoitlar, yuqori psixologik yuklama va mas'uliyat bilan tavsiflanadi. Shu bilan birga, amaliyotda ba'zi hollarda harbiy xizmatchilarning kasbiy mosligi yetarli darajada baholanmaganligi natijasida xizmat samaradorligining pasayishi, stressga bog'liq muammolar yoki jamoaviy muhitdagi ziddiyatlar kuzatilmoqda. Bu holat psixodiagnostik baholash tizimini yanada takomillashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Mazkur tadqiqotning asosiy savoli quyidagicha ifodalanadi:

Harbiy kasb egalarining shaxsiy xususiyatlarini aniqlashda psixodiagnostik metodlar kasbiy moslik va xizmat samaradorligini qay darajada ishonchli prognoz qila oladi?

Ushbu asosiy savoldan kelib chiqib, quyidagi ilmiy yo'nalishlar tahlil qilinadi:

harbiy faoliyat uchun kasbiy muhim shaxs sifatleri nimalardan iborat;

ularni aniqlashda qaysi psixodiagnostik metodlar eng samarali hisoblanadi;

psixodiagnostik natijalar asosida kasbiy tanlov va joylashtirish jarayonini qanday optimallashtirish mumkin;

psixodiagnostika xizmat jarayonidagi psixologik barqarorlikni prognoz qilishda qanday rol o'ynaydi.

Harbiy kasbni egallash va unda samarali faoliyat yuritish nafaqat jismoniy tayyorgarlik, balki mustahkam psixologik barqarorlik, rivojlangan irodaviy sifatlar, tezkor tafakkur va emotsional muvozanatni talab etadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, kasbiy moslik yetarli darajada aniqlanmagan hollarda xizmat jarayonida psixologik muammolar, stress buzilishlari va intizomiy kamchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Shu bois harbiy kadrlarni tanlash va joylashtirishda ilmiy asoslangan psixologik baholash tizimini qo'llash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Psixodiagnostika harbiy psixologiyaning muhim tarkibiy qismi sifatida shaxsning individual xususiyatlarini aniqlash, ularning kasbiy faoliyatga mosligini baholash hamda xizmat jarayonidagi ehtimoliy xatti-harakatlarini prognoz qilish imkonini beradi.

Ayniqsa, stressga chidamlilik, liderlik salohiyati, kommunikativ kompetensiya, mas'uliyatlilik va qat'iyatlilik kabi sifatlarni aniqlash harbiy tizim samaradorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

Mazkur maqolaning maqsadi harbiy kasb egalarining shaxsiy xususiyatlarini aniqlashda psixodiagnostikaning nazariy asoslari va amaliy imkoniyatlarini yoritishdan iborat. Shuningdek, maqolada psixodiagnostik metodlarning ahamiyati, ularning harbiy kadrlar tanlovi hamda xizmat samaradorligini oshirishdagi roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Harbiy xizmat o'zining murakkabligi, xavf-xatarga yaqinligi va yuqori intizom talablari bilan boshqa kasblardan tubdan farq qiladi. Harbiy xizmatchining nafaqat jismoniy tayyorgarligi, balki uning psixologik barqarorligi, irodaviy sifatlari, emotsional boshqaruv qobiliyati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois harbiy kasb egalarining shaxsiy xususiyatlarini aniqlashda psixodiagnostika markaziy o'rin tutadi.

Psixodiagnostika shaxsning individual-psixologik xususiyatlarini maxsus metodlar yordamida aniqlash va baholash jarayonidir. Harbiy tizimda bu jarayon kasbiy tanlov, kadrlarni joylashtirish, lavozimga tayinlash va xizmat samaradorligini prognoz qilishda qo'llaniladi. Ayniqsa, stressga chidamlilik, xavfli vaziyatlarda tezkor va to'g'ri qaror qabul qilish, jamoa bilan ishlash qobiliyati kabi sifatlari alohida e'tibor talab qiladi.

Zamonaviy psixodiagnostik yondashuvlar kompleks xarakterga ega bo'lib, ular test metodlari, so'rovnomalar, kuzatish, suhbat, psixofiziologik o'lchovlar va situatsion tahlillarni o'z ichiga oladi. Shaxsning temperament turi, xarakter xususiyatlari, motivatsion yo'nalganligi, kognitiv qobiliyatlari va emotsional barqarorligi aniqlanadi. Masalan, shaxsning ekstrovertsiya-introvertsiya darajasi, nevrozizm ko'rsatkichi yoki liderlik salohiyati harbiy jamoalarda samarali faoliyat yuritish imkoniyatini belgilab beradi.

Harbiy psixodiagnostika jarayonida obyektivlik va ishonchlilik tamoyillari muhim ahamiyatga ega. Qo'llanilayotgan metodikalarning validligi va reliabelligi ta'minlanishi zarur. Bundan tashqari, diagnostika natijalari faqat baholash vositasi emas, balki rivojlantiruvchi va profilaktik mexanizm sifatida ham xizmat qilishi lozim. Aniqlangan psixologik muammolar asosida tuzatish va rivojlantirish dasturlari ishlab chiqiladi.

Harbiy kasb egalarining shaxsiy xususiyatlarini aniqlash orqali kasbiy moslik darajasi belgilanadi. Bu esa noto'g'ri kasbiy tanlovning oldini olish, xizmat jarayonidagi psixologik zo'riqishlarni kamaytirish hamda jangovar tayyorgarlik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Harbiy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun shaxsning individual-psixologik xususiyatlari muhim determinant sifatida namoyon bo'ladi. Emotsional barqarorlik, stressga chidamlilik, irodaviy mustahkamlik, tezkor tafakkur va mas'uliyatlilik kabi sifatlari harbiy kasbning ajralmas talablari hisoblanadi. Psixodiagnostika ushbu sifatlarni aniqlash va miqdoriy baholash imkonini beruvchi ilmiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Zamonaviy psixodiagnostik metodlar shaxsni kompleks o'rganishga qaratilgan. Intellektual testlar kognitiv salohiyatni baholasa, shaxs testlari temperament va xarakter tipologiyasini aniqlaydi. Motivatsion so'rovnomalar xizmatga ichki munosabatni o'rganadi.

Psixofiziologik metodlar esa stress reaksiyalari va nerv tizimi barqarorligini o'lcaydi. Ushbu ko'rsatkichlar yig'indisi harbiy xizmatchining kasbiy moslik darajasi haqida yaxlit tasavvur beradi.

Psixodiagnostikaning prognozlash funksiyasi alohida ahamiyatga ega. To'plangan diagnostik ma'lumotlar asosida harbiy xizmatchining ekstremal vaziyatlardagi xatti-harakatini, rahbarlik salohiyatini va jamoaga moslashuv darajasini oldindan baholash mumkin. Bu esa kadrlar siyosatini ilmiy asosda yuritish, noto'g'ri tanlovning oldini olish hamda xizmat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, asosiy savolga javob sifatida aytish mumkinki, psixodiagnostik metodlar to'g'ri tanlangan va standartlashtirilgan holda qo'llanilganda harbiy kasb egalarining shaxsiy xususiyatlarini ishonchli aniqlash hamda kasbiy faoliyat samaradorligini yuqori darajada prognoz qilish imkonini beradi.

Psixodiagnostika natijalari asosida individual yondashuvni shakllantirish, liderlik qobiliyatiga ega xodimlarni aniqlash va ularni rahbarlik lavozimlariga tayyorlash imkoniyati yaratiladi.

Xulosa

Harbiy kasb egalarining shaxsiy xususiyatlarini aniqlashda psixodiagnostika muhim ilmiy-amaliy vosita hisoblanadi. U harbiy xizmatchilarning kasbiy muhim sifatlarini aniqlash, xizmat samaradorligini prognoz qilish va psixologik barqarorlikni ta'minlashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy psixodiagnostik metodlarni harbiy tizimga integratsiya qilish kadrlar tanlovining sifatini oshiradi, shaxs va kasb o'rtasidagi moslikni ta'minlaydi hamda harbiy faoliyat samaradorligini yuksaltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Anan'ev B.G. Psixologiya i problemy chelovekoznaniya. Moskva, Nauka.
2. Bodrov V.A. Psixologiya professionalnoy prigodnosti. Moskva, PER SE.
3. Leontyev A.N. Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost. Moskva, Politizdat.
4. Platonov K.K. Struktura i razvitie lichnosti. Moskva, Nauka.
5. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya asoslari. Toshkent.
6. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. Toshkent.